

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Válka v Zálivu a média

Jan Karas

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra Blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Válka v Zálivu a média

Jan Karas

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Křížek, Ph. D.

Katedra Blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce Mgr. Danielu Křížkovi, Ph.D. za ochotu, trpělivost a cenné rady. Také jsem velmi vděčný své rodině a přítelkyni za trvající podporu.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	CESTA DO VÁLKY	3
2.1	Původ konfliktu	3
2.2	Souhlas Saúdské Arábie	5
2.3	Argumenty pro útok.....	7
3	REPORTÉŘI V ZEMI NEPŘÍTELE.....	9
3.1	Bagdád pod palbou	9
3.2	Továrna na mléko pro kojence	10
3.3	Váleční zajatci	12
4	VÝKON SPOJENECKÝCH MÉDIÍ.....	15
4.1	Patriot versus SCUD.....	15
4.2	Hrozby pro životní prostředí	17
5	CIVILNÍ ZTRÁTY	22
5.1	Irácká propaganda.....	22
5.2	Bunkr A ^c ámrija	25
6	POZEMNÍ BOJ.....	28
6.1	Press pool systém.....	28
6.2	Bitva o Chafdží	29
6.3	Dálnice smrti.....	31
7	ZÁVĚR	34
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....	36
8.1	Monografie	36

8.2	Periodika.....	37
8.3	Internetové zdroje.....	38
9	RESUMÉ.....	40

1 ÚVOD

Má bakalářská práce se zabývá úlohou médií v konfliktu, který vešel do dějin pod názvem Válka v Zálivu. Konflikt zasáhl dění na celém Blízkém východě a zásadně jej pozměnil. Média zde hrála značnou roli a ovlivňovala jak počátek války, tak celý její průběh. Jako každá válka, i tato znamenala obrovské materiální škody a ztráty na životech, především iráckých. Propaganda západních médií však konflikt prezentovala velmi zjednodušeně a místo skutečného boje mohli televizní diváci vidět spíše vojenskou přehlídku. Téměř nemohli vidět jakékoliv utrpení či smrt.

Toto téma jsem zvolil, jelikož mne zajímají reakce médií na události z arabského světa obecně. Domnívám se, že díky korporátním médiím se značně zhoršil vztah široké veřejnosti k Arabům. Televize zde přímo utvářela názory a přesvědčení publika a od toho se odvíjely další události na bojišti.

Práce se skládá z pěti kapitol, první z nich se věnuje počátku celého konfliktu. Nastínil jsem zde stav, ve kterém se Irák nacházel před invazí do Kuvajtu a pokusil se vyjmenovat důvody, které Saddáma Husajna k invazi přiměly. Následně jsem se soustředil na aktivitu Spojených států amerických, které se velmi snažily získat souhlas Saúdské Arábie s masivním výsadem spojeneckých vojsk. V závěru kapitoly jsem popsal důvody, které vedly Spojené státy americké ke vstupu do konfliktu a způsoby, kterými se toto snažily obhájit před svými občany.

Ve druhé kapitole jsem se soustředil na pobyt a aktivity zahraničních reportérů v Iráku. První část kapitoly se věnuje samotnému počátku leteckého útoku na Bagdád, jak jej viděli přítomní reportéři. Dále jsem psal o velmi kontroverzní události, a to spojeneckému bombardování budovy,

kteřá nepochybně sloužila k výrobě dětské výživy. Konec kapitoly se zabývá předváděním válečných zajatců v irácké televizi.

Ve třetí kapitole jsem se věnoval především americkým médiím a jejich reakcím na události války. První z nich byl útok iráckých raket SCUD na Izrael a Saúdskou Arábii. Tato část se soustředí na falešné vyzdvihování kvalit systému Patriot, který měl před raketami SCUD chránit. Druhá část třetí kapitoly pojednává o hrozbách pro životní prostředí. Zde jsem popsal škody, způsobené spojenci při bombardování, ale především ustavičné obviňování Saddáma Husajna ze vzniku ekologické katastrofy.

Čtvrtá kapitola se zabývá civilními ztrátami, snahou zveličit je ze strany Iráku a snahou bagatelizovat je ze strany spojenců. Nejprve jsem psal o systému cenzury a propagandy, který platil pro zahraniční novináře, působící v Iráku v době války. Poté jsem popsal tragédii, při které zahynuly stovky civilistů naráz, když spojenci vybombardovali protiletectký kryt v Bagdádu. Naznačil jsem zde vysvětlení armády v kontrastu s důkazy, které na místě našli zahraniční reportéři.

V poslední kapitole jsem se zaměřil na pozemní válku a roli novinářů, přidělených ke spojeneckému vojsku. Nejdříve jsem vysvětlil fungování systému press pool, který byl naprostou novinkou a dovoloval armádě kontrolovat a upravovat informace, které novináři nasbírali. V další části této kapitoly je stručně rozebrán průběh bitvy u Chafdží, která se stala vlastně jedinou skutečnou bitvou v pravém slova smyslu v rámci války a nesla sebou mnohé nesrovnalosti. Na závěr jsem se věnoval nechvalně známému bombardování konvoje utíkajících Iráčanů a tomu, jak se tohoto případu zhostila média.

2 CESTA DO VÁLKY

Dne 21. července roku 1990 Irák přesunul 30 000 vojáků, tanky a dělostřelectvo na hranice s Kuvajtem. Husajn byl rozhněvaný na Kuvajt, který prodával ropu levněji, než OPEC dohodla. Ropa tak byla levnější a Irák ztrácel peníze na každém prodaném barelu. Kuvajt také odmítl řešit územní spory a zamítl zrušení válečného dluhu Iráku.

2.1 Původ konfliktu

Okupace Kuvajtu Irákem bylo vyvrcholením dlouhotrvajících sporů mezi těmito zeměmi. Saddám Husajn si území Kuvajtu nárokoval již dlouhou dobu před střetem. Po dlouhé, krvavé a vyčerpávající válce s Íránem byl Irák zdevastovaný a byl zadlužen do výše 100 miliard dolarů. Škody na infrastruktuře byly minimálně dvakrát vyšší.¹ Navíc se velmi snížily příjmy z ropy, které činily zhruba jen 10 miliard za rok, především kvůli nadbytku ropy na trhu. Vztahy Iráku se světem byly obecně dobré až do roku 1990, kdy začaly značně ochabovat. Hlavními obchodními partnery byli USA, Francie, která dodávala zbraně a dokonce i jadernou technologii a Velká Británie. Zhoršilo se i partnerství na regionální úrovni. Spojení se Saúdskou Arábií, Kuvajtem, Spojenými Arabskými Emiráty, Egyptem a Sýrií se také ztenčilo, protože islamistická hrozba Íránu polevila. Nejbližšími spojenci bylo Jordánsko a Organizace pro osvobození Palestiny, avšak ani jeden neměl finanční prostředky, které Husajn tolik potřeboval.²

¹ FINLAN, A. (2003): str. 14.

² tamtéž, str. 15.

V únoru roku 1990 požádal Saddám Husajn okolní státy o zmrazení válečných dluhů, o mimořádnou finanční pomoc a nastavení pevné ceny ropy. Žádný požadavek však nebyl vyslyšen. Jediná nabízená pomoc byla charitativní a tu Husajn odmítl. Začal obviňovat Kuvajt, že krade ropu z iráckého pole Rumajla, že peníze na půjčky z Irácko-iránské pocházejí z nadprodukce ropy, která Irák poškodila a za třetí se měl údajně Kuvajt pokoušet získat irácké území, zatímco byl Husajn zaneprázdňen válkou.

Jako kompenzaci za tyto zločiny požadoval zvýšení ceny ropy na 25 dolarů za barel, úplné zrušení dluhů a finanční pomoc na obnovu země. Aby svým požadavkům dodal na vážnosti, poslal k hranicím s Kuvajtem až 40 000 členů republikánské gardy. Kuvajt však nepředpokládal, že je hrozba myšlena vážně a žádná opatření neprovedl.³ Proběhlo jednání Saddáma Husajna a egyptského prezidenta Mubáraka, který odjížděl z Iráku ve víře, že se ke střetu neschyluje. Husajna navštívila také americká velvyslankyně April Glaspie a vracela údajně se stejným dojmem.⁴ Je přinejmenším neobvyklé, že s tak vysokým představitelem muslimské země byla vyslaná jednat žena. Ale přičítat této skutečnosti jakýkoli význam by bylo dnes pouhým dohadem.

Dne 31.7.1990 byl Irákem vznesen požadavek na 10 miliard dolarů, směřovaný Kuvajtu. Ten nabídl 9 miliard, což Saddám nemohl přijmout, neboť by tím utrpěla jeho čest. Dne 2.8.1990, v jednu hodinu v noci Saddám Husajn rozkázal svým vojskům překročit hranice a po dvanácti hodinách byla většina území Kuvajtu pod jeho kontrolou. Tímto se stal neodvratitelným konflikt, známý pod označením „válka v Zálivu“, nebo pod kódovým označením „Operace pouštní bouře“.

³ FINLAN, A. (2003): str. 25.

⁴ GULF WAR DOCUMENTS: Meeting between Saddam Hussein and Ambassador to Iraq April Glaspie [online].

2.2 Souhlas Saúdské Arábie

Přístup vlády Spojených států amerických k Iráku a k osobě Saddáma Husajna se značně změnil od Irácko íránské války, probíhající v letech 1980 až 1988. Ze spojence a obchodního partnera se stal úhlavní nepřítel, americká média o něm psala, jako o „bestii“ a srovnávala jej s Hitlerem.^{5,6} Je dost možné, že Husajn byl přesvědčen, že mu Spojené státy v invazi do Kuvajtu nebudou jakkoliv bránit, zejména díky vyjádření mluvčí ministerstva zahraničí, Margaret Tutwilerové ze dne 24.7.1990: *„Nemáme žádné smlouvy o obraně s Kuvajtem a neexistují žádné speciální obranné, nebo bezpečnostní závazky vůči Kuvajtu.“*⁷

K souhlasu veřejnosti s vojenskou intervencí napomáhala domněnka vlády Spojených států amerických, že se Husajn chystá zaútočit i na Saúdskou Arábii, čímž by se zmocnil dalších 20% světových zásob ropy. Tento výrok byl ještě mnohokrát zopakován v médiích, ačkoli k němu nebylo možné najít jasný důkaz. Například v den invaze, 2.8.1990 na televizní stanici ABC zaznělo z úst reportéra Forresta Sawyera, že na hranicích Saúdské Arábie se shromáždilo na desetitisíce iráckých vojáků, což však nebylo ničím podloženo a téhož dne irácký velvyslanec tvrzení popřel s tím, že Irák nemá žádný zájem na obsazení Saúdské Arábie.⁸ Toto posloužilo i k souhlasu Saúdské Arábie s obrovským výsádkem armády USA na jejím území, neboť sama neměla žádný nezávislý zdroj, který by potvrdil, či vyvrátil nastávající invazi.⁹

Americká administrativa poskytovala domácím médiím přehnané informace o hrozbě použití atomových zbraní a o irácké armádě se mluvilo

⁵ KELLNER, D. (1992): str. 19-20.

⁶ WILLCOX, D. R. (2005): str. 90.

⁷ MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. (1992): str. 250.

⁸ KELLNER, D. (1992): str. 17.

⁹ HUBBLE, J. D. (2010): str. 71.

jako o čtvrté největší na světě.¹⁰ Značným problémem se stal fakt, že média mohla získávat informace téměř výhradně z vládních zdrojů, které mohly být tendenční. A pokud chtěla zdroje využívat i nadále, musela zachovávat jejich obsah, jinak by o ně mohla přijít.¹¹

Když později experti, zabývající se satelitním průzkumem, kteří dříve pracovali pro americkou vládu, získali satelitní snímky, mapující iráckou armádu v Kuvajtu, nenašli ani zdaleka takový počet nepřátel, který byl propagován vládou.¹² Zjistili počet, dosahující zhruba 20% předešlých odhadů.¹³ Saúdská Arábie vyslala hlídku na hranice s Kuvajtem, která měla pátrat po nepřátelské aktivitě. Žádné nebezpečí však nezjistila. Zanedlouho poté však obdrželi od americké armády fotografie irácké armády, údajně na hranicích se Saúdskou Arábií, kde se měla shromažďovat. Generál Norman Schwarzkopf, který velel koaličním vojskům v Zálivu, vysvětlil Saúdům, že hlavnímu oddílu irácké armády předcházela malá skupina, která měla řídit postup. Proto tedy nemohla hlídka nalézt žádné známky nepřátelské aktivity.¹⁴

Když Saúdská Arábie souhlasila s výsádkem americké armády na své půdě, bylo spojení nenávratně uzavřeno a Saúdům byla přislíbena ochrana před iráckou agresí. Dne 5.8.1990 navštívil Saúdskou Arábii ministr obrany USA Dick Cheney s návrhem vyslání zhruba 250-ti tisíc amerických vojáků. Král Fahd souhlasil a o tři dny později byla dohoda oznámena veřejnosti.¹⁵

¹⁰ MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. (1992): str. 252.

¹¹ KELLNER, D. (1992): str. 31.

¹² MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. (1992): str. 252.

¹³ KELLNER, D. (1992): str. 37-38.

¹⁴ tamtéž str. 26.

¹⁵ HUBBLE, J. D. (2010): str. 73-74.

2.3 Argumenty pro útok

Jak vláda, tak i armáda USA měly zajisté opodstatněné důvody, které mluvily pro ozbrojený konflikt. Moderní armáda vyžaduje větší konflikt zhruba jednou za dvacet let, aby mohla v praxi otestovat nové zbraňové technologie, aby mohly být opodstatněny obrovské armádní výdaje a v neposlední řadě je boj důležitý pro kariérní růst důstojníků. Poslední veliký střet proběhl před patnácti lety ve Vietnamu, kde americká armáda utrpěla obrovskou ztrátu důvěry civilního obyvatelstva a prestiže. Navíc v průběhu studené války docházelo k neustálému vybavování armády nejnovějšími technologiemi, které měly zůstat nyní nevyužity. Nasazení armády v Zálivu mělo také představit celému světu a především Sovětskému svazu, že Spojené státy americké jsou stále supervelmocí. Výhodné bylo i navázání obchodních kontaktů v regionu a následný prodej vojenské techniky. Smlouvy byly uzavřeny s Egyptem, Sýrií, Tureckem, Bahrajnem, Saúdskou Arábií a dalšími zeměmi.¹⁶

Jak již bylo zmíněno výše, americká média naprosto změnila svůj postoj k osobě Saddáma Husajna. Ať to bylo úmyslem, nebo ne, tento fakt také ovlivnil názor veřejnosti ohledně participace Spojených států amerických v konfliktu. Bylo potřeba stvořit obraz nepřítele, proti kterému je nutné bojovat. Husajn byl popisován jako „bestie“, „monstrum“, byl přirovnáván k Hitlerovi a Mussolinimu.¹⁷ Začaly se objevovat zprávy o událostech a zločinech, o kterých se dosud nemluvilo, nebo byly marginalizovány v době, kdy byl Husajn ještě spojencem USA. Veřejnost se tak dozvídala například o použití chemických zbraní Husajnem proti Kurdům v jeho vlastní zemi v roce 1987.

¹⁶ KELLNER, D. (1992): str. 35-38.

¹⁷ LIBERMAN, P. (2006): 697-698.

Pravděpodobně nejznámějším a nejodpornějším zločinem mělo být údajné zabití novorozenců v obsazeném Kuvajtu. První zmínka o tomto incidentu byla citací doktora islandské národnosti, Gisliho Sigurdssona, který byl držen jako rukojmí v Kuvajtu a poté propuštěn. Tisk několik dní poté zveřejnil článek, podle kterého zemřelo více než tři sta novorozenců, kvůli tomu, že příslušníci irácké armády odpojili inkubátory a děti z nich ponechali vlastnímu osudu.¹⁸ V říjnu roku 1990 svědčila mladá dívka před Komisí pro lidská práva Toma Lantose o tom, že viděla irácké vojáky, jak vyňali z inkubátorů 15 dětí a nechali je zemřít na zemi.¹⁹ Celé jméno dívky nebylo zveřejněno, údajně kvůli ochraně její rodiny. Na počátku roku 1992 však vydavatel časopisu Harper's, John MacArthur, zjistil, že neznámá dívka je ve skutečnosti dcera kuvajtského velvyslance v USA a na výpověď ji připravila PR společnost Hill and Knowlton, která byla z velké části placena vládou Kuvajtu a měla za úkol získat souhlas Američanů pro vstup do války. V tomto případě existovalo více podobných výpovědí, které se později ukázaly jako falešné. Za úmrtím novorozenců tedy zřejmě nestojí úmysl Saddáma Husajna, ale je to následek útěku zaměstnanců nemocnice před postupujícím vojskem. Nicméně ve své době tato zpráva velmi pobouřila čtenáře a diváky a nepochybně jich mnoho přesvědčila k souhlasu s útokem.²⁰

¹⁸ WILLCOX, D. R. (2005): str. 136.

¹⁹ MACARTHUR, J. R. (2004): str. 54.

²⁰ KELLNER, D. (1992): str. 57-59.

3 REPORTÉŘI V ZEMI NEPŘÍTELE

Šestnáctého ledna roku 1991 vypršelo Husajnovi ultimátum a kolem sedmi hodin večer washingtonského času (3:00 následující den bagdádského) začal spojenecký letecký útok na Bagdád. Cílem byla především vojenská a civilní infrastruktura a komunikační zařízení. Reportéři stanic ABC, CNN, NBC atd. vysílali živě z hotelu al-Rašíd. Husajn jim zpočátku dovolil pobývat v Iráku, zřejmě proto, aby se jejich prostřednictvím svět mohl dozvědět například o civilních obětech, což by značně pomohlo jeho propagandě.²¹

3.1 Bagdád pod palbou

Z počátku se jednalo o vysílání přes telefon a tak reportéři barvitě popisovali záblesky, výbuchy a dráhy stopovek, doprovázeni hlukem boje. Zanedlouho však bylo spojení přerušeno a jediná CNN mohla pokračovat ve vysílání, protože si zaplatila speciální linku za 16 tisíc dolarů za měsíc. Investice se však vyplatila a televizní stanice se tímto velmi proslavila.²² Na rozdíl od ostatních stanic byla tak CNN nezávislá na místních dodávkách elektřiny. Takže poté, co byla zasažena komunikační věž v Bagdádu, byla naprostá většina ostatních reportérů odříznuta od prostředků komunikace. Této stanici se podařilo navázat satelitní spojení a mohla tak vysílat živé televizní záběry dalších útoků. Naneštěstí pro propagandu Saddáma Husajna nebyla jeho administrativa schopna zahraniční reportéry ihned eskortovat do civilních oblastí, zasažených bombami. Druhý den války bylo oznámeno reportérům, že nesmí vysílat živě a že všechny materiály, musejí před odesláním odevzdat ke kontrole

²¹ TAYLOR, P. M. (1998): str. 91-94.

²² CORDELIAN, W. (1992): str. 14.

místním expertům. Irácká administrativa to vysvětlila tím, že živé záběry Bagdádu mohou americkému letectvu posloužit jako návod, kde účinně zasáhnout. Záhy poté byli ze země vyhoštěni téměř všichni zahraniční reportéři, až na několik výjimek, kterou byla například stanice CNN. Oficiálním důvodem k vyhoštění byl nedostatek vody, elektřiny a sanitárních zařízení.^{23,24}

3.2 Továrna na mléko pro kojence

Dne 23. ledna oznámil Peter Arnett ze CNN, že spojenci vybombardovali komplex, o kterém Iráčané tvrdí, že sloužil k výrobě dětské výživy. Reportér byl předchozí den na místo útoku odvezen jeho iráckým doprovodem.²⁵ Popisoval, že zařízení uvnitř továrny se změnilo podle jeho slov na „*roztavenou hromadu*“. Poté bylo jeho vysílání najednou přerušeno. Jeho zpráva však byla v USA opakována ještě několik hodin.²⁶

Tímto se však značně zhoršil vztah televizní stanice CNN a vlády USA. Bílý dům neprodleně oznámil, že tuto stanici využívá administrativa Iráku, aby pošpinila americkou vládu. Mluvčí Pentagonu Mike Gallagher rovněž přispěchal na pomoc s prohlášením, že zařízení mělo silnou vojenskou ostrahu, bylo obehnáno ostnatým drátem a že bylo z několika zdrojů potvrzeno, že se jedná o továrnu spojenou s výrobou biologických zbraní.²⁷ Arnett na jeho prohlášení reagoval slovy: „*vypadalo to dost nevinně z toho, co jsme mohli vidět*“. Také řekl, že když jeho tým přijel na místo, mohli

²³ BIERNATZKI, W. E. (2003): str. 10.

²⁴ KELLNER, D. (1992): str. 109-111.

²⁵ TAYLOR, P. M. (1998): str. 112.

²⁶ tamtéž str. 113.

²⁷ KELLNER, D. (1992): str. 204.

vidět, jak pracovníci z pozůstatků budovy vynášejí vozík plný sušeného mléka z Anglie, jednu z přísad do dětské výživy.²⁸

Francouzský dodavatel, který továrnu na konci sedmdesátých let postavil, následně prohlásil, že stavba sloužila jen k účelu výroby dětské výživy a nemohla být přestavěna k výrobě chemických produktů. Dále i dva technici z Nového Zélandu, kteří navštívili továrnu v roce 1990, tvrdili, že na vlastní oči viděli, jak se zde strava pro kojence vyrábí.^{29,30} Zástupce společnosti Nestlé také potvrdil, že účel stavby byl čistě civilní. Pracovníci Nestlé totiž několik let sledovali její výstavbu, protože chtěli být co nejlépe informováni o konkurenci.³¹ Dokonce i sama CNN místo navštívila v roce 1990 a pořídila záběry plnění lahví mlékem. Dne 8. února podal Irák svoji první a jedinou žádost Organizaci spojených národů, aby na místo vyslala své odborníky, kteří by konečně zjistili pravdu. Do této doby totiž nebyla koalice schopna jednotného vyjádření. Naprostá většina hlavních amerických médií s výjimkou CNN podporovala stejnou verzi jako vláda.

Po válce prohlásil náčelník štábu Letectva Spojených států amerických (USAF), generál McPeak, že: *„čas ukáže, jaká to byla továrna. Není pochyb, že jsme udělali nějaké chyby v tom, co jsme bombardovali.“*³² Bývalý ředitel Obranné zpravodajské agentury (DIA), generálporučík Leonard Perrots se o incidentu vyjádřil jednoznačně: *„Udělalí jsme chybu“*.^{33,34} Možná nejlépe tvrzení Iráku a CNN podporuje skutečnost, že před válkou, ani během ní irácká vláda nepustila novináře k vybombardovanému zařízení armádního charakteru. Když měli novináři

²⁸ TAYLOR, P. M. (1998): str. 113-114.

²⁹ tamtéž str. 114.

³⁰ MILLER, M. C. WAR ON IRAQ: A Lesson In U.S. Propaganda. [online].

³¹ KELLNER, D. (1992): str. 205.

³² tamtéž

³³ ARKIN, W. M., DURRANT D. a CHERNI M. (1991): str. 102.

³⁴ TAYLOR, P. M. (1998): str. 116.

po válce možnost se na místo vrátit, našli tisíce malých balení bílého prášku, roztroušené po okolí. Když si jedno balení vzali a přimíchali do své kávy, chutnalo tak, jak od sušeného mléka očekávali.³⁵ V poslední řadě Organizace spojených národů oznámila, že v rámci požadavků na příměří nebyly nalezeny žádné biologické prostředky.³⁶ Je tak dost pravděpodobné, že byla továrna zasažena omylem, nebo kvůli chybě výzvědné služby. Budova se totiž nacházela v rozsáhlém industriálním komplexu, ve kterém byly budovy vojenského charakteru, které byly rovněž zasaženy.

3.3 Váleční zajatci

Vláda Spojených států amerických samozřejmě nebyla jediná, která se snažila ovlivnit své obyvatele, aby přijaly její stanoviska a postoje. Saddám Husajn také musel rozdmýchat a poté udržovat přesvědčení, že je nutné s nepřítelem bojovat.³⁷ Snažil se apelovat především na ostatní arabské země, aby se připojily na jeho stranu. Když zaútočil raketami SCUD na Izrael, tak doufal, že se bude Izrael bránit, což by mohlo Husajnovi získat spojence z řady arabských zemí. Útok stejnými raketami na Saúdskou Arábii ji měl ponížít za to, že poskytla útočiště koaličním vojskům. V projevech používal i téma náboženství, které spojí všechny muslimy ve válce proti nevěřícím, kteří na svaté půdě pili alkohol, jedli vepřové a praktikovali prostituci.³⁸ Zdaleka ale nebyl tak úspěšný, jak by sám chtěl.³⁹

Jedním z velkých neúspěchů irácké propagandy bylo předvádění zajatých pilotů koalice v irácké televizi. Poprvé se zpráva o této skutečnosti objevila

³⁵ ARKIN, W. M., DURRANT D. a CHERNI M. (1991): str. 103.

³⁶ TAYLOR, P. M. (1998): str. 115.

³⁷ BIERNATZKI, W. E. (2003): str. 11.

³⁸ JOWETT, G. S. a O'DONNELL V. (2012): str. 272.

³⁹ YETIV, S. A. (2003): str. 441.

na CNN dne 20. ledna z úst Petera Arnetta. Zajatci byli tázáni ohledně jejich názoru na konflikt. Všichni odpovídali ve prospěch Iráku, označovali zapojení koalice za agresi proti pokojné zemi a vyjádřili nesouhlas se svými vůdci. Všechny otázky i odpovědi vypovídaly o tom, že celý rozhovor byl předem naplánován a zajatci jen opakovali to, co jim jejich věznitelé řekli. Někteří z pilotů vypadali, že prošli fyzickým týráním.

Podle jednoho reportéra byl hněv veřejnosti v Bagdádu po spojeneckém bombardování tak veliký, že obyčejní lidé hrozili, že pokud se dostanou k pilotovi ze sestřeleného stroje, tak jej rozsekají na kousíčky.⁴⁰ To však bylo příliš i pro vládu Iráku, takže nabídla 30 000 iráckých dinárů každému, kdo přivede živého pilota. Vláda také oznámila, že dvacet zajatých vojáků použije jako „*lidské štíty*“ a rozmístí je do vědeckých, finančních a dalších cílů útoku. Údajně to mělo být odvetou za koaliční bombardování civilního obyvatelstva. Tím Saddám Husajn značně pobouřil západní média, která se případu okamžitě chytla. Televize CNN získala videozáznamy vězněných pilotů a odvysílala je. Za to sklidila značnou kritiku od zemí, odkud piloti pocházeli (USA, VB, Itálie, Kuvajt). Na to reagoval bývalý novinář televize CBS Walter Cronkite slovy: „*když jsme schopni hlasovat, aby naši chlapci šli do boje ... kolem světa, potom máme zodpovědnost za sdílení jejich zkušeností v boji*“.⁴¹

Po válce se však zjistilo, že navzdory tomu, že se zajatci nebylo dobře zacházeno, mnohá z jejich zranění byla způsobena při jejich vystřelení z padajícího letadla. Jeden z nich si dokonce sám rozbil nos, aby nemohl

⁴⁰ TAYLOR, P. M. (1998): str. 105.

⁴¹ tamtéž

být vyslýchán v televizi. Zdroje se však rozcházejí ohledně spekulací o tom, že byli piloti mučeni.^{42,43,44}

Chybné kroky Saddáma Husajna při zacházení s touto situací značně pomohly vládě George Bushe s démonizací Iráku a především osoby Saddáma Husajna. Také tím byla odvrácena pozornost veřejnosti a médií od problémů, které měly zůstat skryté, jako jsou například značné ztráty na životech civilního obyvatelstva v oblasti boje.^{45,46}

⁴² KELLNER, D. (1992): str. 198–199.

⁴³ TAYLOR, P. M. (1998): str. 106.

⁴⁴ HALLIDAY, F. (1994): str. 127.

⁴⁵ GERBNER, G. (1994): str. 127.

⁴⁶ ALLEN, B., O'LOUGHLIN P., JESPERSON A. a SULLIVAN J. L. (1994): str. 281.

4 VÝKON SPOJENECKÝCH MÉDIÍ

Poprvé v historii mohli diváci sledovat ozbrojený konflikt v živém přenosu a sledovanost byla opravdu obrovská.⁴⁷ Na druhou stranu zde probíhala i historicky největší kontrola odchozích informací, které se tak daly snadno využívat pro očernění nepřítele.

4.1 Patriot versus SCUD

Začátek vzdušného útoku se vyvíjel velmi slibně pro vojska koalice. S moderní technikou, kterou disponovala, mohla zasáhnout cíle s velkou přesností bez nutnosti vystavit se nepřátelskému útoku. Toto bylo úspěšně prezentováno veřejnosti prostřednictvím televize. Lidé tak mohli sledovat záběry dopadů laserem řízených bomb, pořízené buď z letadla, které je vyslalo, nebo z bomby samotné, neboť i ta nese kameru.⁴⁸ Většina vojenských expertů i médií se tak přiklonila k názoru, že převážná část iráckých leteckých základen je zničena a tak nehrozí vzdušný útok raketami SCUD. Husajn totiž disponoval těmito ruskými raketami a nechal upravit jejich efektivní dolet z 280km na více než 600km, takže mohly zasáhnout z Iráku i Tel Aviv. Vládly totiž obavy, že kdyby do konfliktu vstoupil Izrael, který byl se od počátku držel mimo, tak by se vše mohlo vymknout kontrole. Předpokládalo se, že kdyby Irák zaútočil na Izrael, tak ten by odpověděl protiútokem, což by mohlo vést k tomu, že se za Irák postaví i ostatní arabské země a mohla by nastat arabsko – izraelská válka, která by zanechala celý Blízký východ v plamenech.⁴⁹

⁴⁷ TAYLOR, P. M. (1998): str. 32.

⁴⁸ HUTCHINSON, W. (2008): str. 36.

⁴⁹ KELLNER, D. (1992): str. 145.

Dne 17. ledna zhruba v 7 hodin odpoledne washingtonského (cca 5 hodin ráno izraelského následujícího dne) času na Tel Aviv dopadla první z raket SCUD, což v zemi vyvolalo naprostou paniku. Protože existovaly obavy, že by Husajn mohl použít chemické zbraně, například sarin, měli všichni občané plynové masky a injekční stříkačky s protilátkami. V prvních zprávách o útoku si byli reportéři dokonce jisti použitím chemických hlavic, ačkoli se později ukázalo, že se tak nestalo ani v jednom případě.⁵⁰ Později dopadly další rakety SCUD na Tel Aviv i další cíle v Izraeli. Na televizní stanici CBS proběhla reportáž o Saúdské Arábii, na kterou údajně Husajn také zaútočil raketami. Na rozdíl od Izraele však Saúdská Arábie souhlasila s ochranou amerického raketového systému Patriot, který měl SCUD sestřelit za letu, takže zůstala údajně bez větších následků. Baterie raket Patriot tedy byly vyslány i do Izraele, aby chránily před dalšími útoky.⁵¹

Rakety Patriot hrály zřejmě daleko větší roli jako symbol, než jako zbraň. Byly opakovaně předváděny televiznímu publiku, jako vrcholná technologická senzace. Po válce se však zjistilo, že jejich výkony byly velmi přeceňované. Mnohokrát se stalo, že se rakety SCUD po vystřelení a návratu do atmosféry rozpadly a na jejich letící trosky bylo vystřeleno neadekvátní množství Patriotů. Když vezmeme v potaz, že jedna střela Patriot stála 700 000 amerických dolarů, dá se neefektivita označit za plýtvání.⁵² Dalším problémem bylo, že po úspěšném zásahu nepřátelské zbraně dopadly na zem zbytky obou raket, kde byly zodpovědné za smrt několika lidí.⁵³ Efektivita Patriotu byla zkoumána po válce experty z armády USA a i kdybychom jejich výsledky brali za platné (což bylo

⁵⁰ TAYLOR, P. M. (1998): str. 69.

⁵¹ KELLNER, D. (1992): str. 163-164.

⁵² MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. (1992): str. 252.

⁵³ TAYLOR, P. M. (1998): str. 74.

zpochybněno nezávislými analytiky), nejsou pro Patriot vůbec lichotivé. Na Izrael bylo vystřeleno 17 raket SCUD v době, kdy už zde Patriot fungoval. V těchto 17-ti případech mělo dojít k 40% úspěšnosti při zaměření a z toho jen 40% „s velikou jistotou“. To znamená, že pouze 7 útoků bylo zastaveno a pouze 3 z nich s jistotou. Čtyři rakety Patriot dokonce selhaly do té míry, že spadly na zem a zasáhly tak Izrael.⁵⁴

Před útokem Pentagon uvedl, že 100% iráckých letišť bylo „neutralizováno“. Po deseti dnech připustil, že 65% je stále v provozu. Naprostá většina obranného radarového systému měla být zničena a do deseti dnů byla jedna pětina opět v provozu. Saddám Husajn byl stále schopen komunikovat s jeho vojenskými veliteli, navzdory tomu, že měla být jeho komunikační síť zničena.⁵⁵

4.2 Hrozby pro životní prostředí

Již na začátku ledna 1991 proběhla v Londýně konference, která varovala před možnými katastrofálními dopady na životní prostředí, které by mohly nastat při vzplanutí ropných vrtů, nebo při kontaminaci Zálivu ropou. Všechny hrozby byly ale ignorovány ze strany Organizace spojených národů, Evropského společenství, všech zemí koalice, i ze strany ropných společností. Ani média o toto téma na začátku války nejevila žádný zájem. Když se environmentální hrozba později stala skutečnou, média i vlády koalice vinili pouze Husajna a Irák.

Osmnáctého ledna odpovídal generál Schwarzkopf na otázku, zda bude útočit na ropné rafinérie. Jeho odpověď byla, že útoky budou vedeny pouze

⁵⁴ FETTER, S., LEWIS G. L. a GRONLUND L. (1993): str. 1-2.

⁵⁵ KELLNER, D. (1992): 280.

na vojenské objekty. Později armáda připustila, že cílem byly i rafinérie, přičemž tvrdili, že tyto cíle měly vojenský význam. Jeden z prvních bojů po začátku války mezi Irákem a koalicí se vedl o 11 ropných plošin poblíž břehů Kuvajtu, které Iráčané používali k upevnění protiletadlových kanónů. V reakci na tento incident oznámila dne 20. ledna televize CNN, že z lodi, která útok doprovázela, byl vidět požár ropné rafinérie na území Kuvajtu, který byl zapříčiněn pravděpodobně spojeneckým bombardováním. Také záběry hořící rafinérie nedaleko Bagdádu byly jedny z prvních fotografií od začátku války.⁵⁶ Není tedy pochyb, že na podobná zařízení byly vedeny útoky.

Objevilo se i další, doposud nediskutované téma zamoření životního prostředí chemickými a biologickými zbraněmi, při destrukci zařízení, kde se tyto vyrábějí. Armáda sice tvrdila, že valnou většinu továren na chemické, biologické a jaderné zbraně zničila, ale k možnosti zamoření okolí se nevyjádřila.⁵⁷ Osmnáctého ledna varovaly Sovětské chemické jednotky, že zničením iráckých chemických výroben dojde k vypuštění bojových látek, jako je tabun a sarin. Československá protichemická jednotka dne 22. ledna v Saúdské Arábii stopové množství bojových plynů ve vzduchu. Vzhledem k tomu, že Irák chemické zbraně za války v Zálivu nepoužil, jednalo se pravděpodobně o úniky, vzniklé při bombardování.⁵⁸ Jedenáctého února ohlásila Zpravodajská služba životního prostředí (ENS) rozšíření neznámého a rychle postupujícího onemocnění poté, co byl zničen výrobní závod na biologické zbraně poblíž Bagdádu. Na padesát iráckých vojáků v okolí zemřelo po tom, co byli vystaveni neznámé látce.

⁵⁶ KELLNER, D. (1992): str. 210-211.

⁵⁷ tamtéž str. 211.

⁵⁸ Persian Gulf War Illnesses Task Force: Khamisiyah: A Historical Perspective on Related Intelligence. [online]

Hlavní média tomu však přes veškeré důkazy a závažnost situace nevěnovala pozornost.⁵⁹

Téma životního prostředí se v televizích a na titulních stránkách objevilo až poté, co Iráčané údajně zapálili ropné vrty a rafinérie v Kuvajtu. Měli tímto snížit výhody spojenců, protože hustý dým z hořící ropy by ztížil práci letecké podpoře a částečně oslepil moderní zaměřovací systémy. Objevily se i teorie, že Husajn věděl, že válku prohraje, tak chtěl alespoň spálit zemi, aby Kuvajťanům nic nezbylo a krýt své vojáky pod oblaky dýmu, až budou ustupovat. O možném zamoření prostředí po útocích koalice se však stále nediskutovalo.

Až 24. ledna bylo zástupcem americké armády oznámeno na instruktáži v Rijádu, že dva irácké tankery, které údajně prováděly špionáž, byly napadeny a zlikvidovány. Po dotazech připustil, že z vraků po útoku unikala ropa. Události však média věnovala pramalý zájem. Když se následujícího dne na stejném místě konala další instruktáž, byl reportéry tázán ohledně nově vzniklé ropné skvrny. Když padla otázka, zda se může jednat o následek amerického bombardování, tak neodpověděl. Saúdští představitelé věřili, že skvrna byla způsobena Irákem, neboť k tomu docházelo i za předchozí irácko-iránské války. Když byli dotázáni, zda skvrna neohrozí odsolovací stanici ve městě Chafdží, odpověděli, že skvrna se pohybuje od Chafdží pryč.⁶⁰

Média se najednou začala o možnou environmentální katastrofu značně zajímat, jelikož se stala divácky zajímavou.⁶¹ Saddám Husajn údajně nechal vypustit miliony galonů kuvajtské ropy do Zálivu. První odhady hovořily o skvrně patnáctkrát větší, než při ztroskotání tankeru Exxon

⁵⁹ KELLNER, D. (1992): str. 210.

⁶⁰ tamtéž str. 213–214.

⁶¹ WILLCOX, D. R. (2005): str. 134–135.

Valdez u pobřeží Aljašky, ze kterého uniklo přes 40 tisíc tun ropy v roce 1989.⁶² Celý svět obléty obrázky umírajících ptáků, promočených černou, lepkavou tekutinou. Následovaly záběry trpících kormoránů a pobřeží Zálivu znečištěného ropou. Diváci byli zhnuseni Husajnovým „*environmentálním terorismem*“, jak se o události vyjádřil Marlin Fitzwater, tiskový mluvčí Bílého domu.⁶³ Po několika dnech však vyšlo najevo, že fotografie a videonahrávky pocházely z úplně jiné ropné skvrny a že výše zmíněna rozsáhlá skvrna se ještě nedostala k žádnému pobřeží.⁶⁴

To nic nezměnilo na faktu, že Saddám Husajn byl nenáviděn za své zločiny vůči životnímu prostředí. Spojené státy velmi často poukazovaly na úspěšně zničená zařízení na výrobu chemických, biologických a jaderných zbraní, což znamenalo značný únik nebezpečného materiálu. Dále pak spojenci připustili, že zničili více než 50% iráckých zdrojů na zpracování ropy. Vzhledem k tomu, že destrukce probíhala bombardováním, vznikaly požáry a úniky fosilních paliv. Otázka podílu koaliční armády na znečištění však zůstala v médiích nezodpovězena. Je však nesporným faktem, že Saddám Husajn svoji roli při znečištění hrál také. Nechal do Zálivu vypustit ropu a zapálit přes 600 ropných vrtů v Kuvajtu^{65,66}, jejichž fotografie se nesmazatelně vryly do paměti všech, kteří se o konflikt byť jen nepatrně zajímali. Dalo by se říci, že se staly, po boku s umírajícími kormorány, symbolem války v Zálivu.

Pouze menší či nezávislá média si dovolila diskutovat o zodpovědnosti koalice za katastrofu. Například francouzský týdeník *Le Journal du Dimanche* oznámil, že spojenci způsobili čtyři z pěti ropných skvrn

⁶² TAYLOR, P. M. (1998): str. 79.

⁶³ SHEPPARD, E. D. a BAWDEN D. (1997): str. 214.

⁶⁴ TAYLOR, P. M. (1998): str. 80.

⁶⁵ tamtéž str. 28.

⁶⁶ HALLIDAY, F. (1994): str. 127.

v Zálivu.⁶⁷ Později se ukázalo, že předchozí odhady o velikosti skvrny byly značně zveličené. Ve skutečnosti byla dvakrát až pětkrát menší.⁶⁸ Přesný rozsah devastace životního prostředí byl i po válce nejasný. Ministerstvo energetiky Spojených států amerických se problémem zabývalo, ale nebylo schopné k němu jednoznačně vyjádřit. Nejpravděpodobnějším důvodem je zřejmě skutečnost, že kdyby tak učinilo a zveřejnilo satelitní snímky z oblastí, kde se bojovalo, odhalilo by mračna kouře, podobná těm, která způsobily hořící ropné věže v Kuvajtu.⁶⁹

⁶⁷ KELLNER, D. (1992): str. 222.

⁶⁸ TAYLOR, P. M. (1998): str. 83.

⁶⁹ SEACOR, J. E. (1994): str. 505–506.

5 CIVILNÍ ZTRÁTY

Velmi oblíbeným zdrojem propagandy irácké vlády byly oběti na životech mezi civilisty. Spojenci totiž po zničení primárních cílů pokročili k destrukci infrastruktury, kterou samozřejmě využívali i běžní občané.

5.1 Irácká propaganda

Kde západní média mlčela, tam irácká spatřila svoji šanci.⁷⁰ V irácké televizi se objevil pořad s názvem: „*Oni Vraždí Děti*“. V programu se objevily záběry mrtvých a zraněných dětí, doprovázené nenávislným a obviňujícím komentářem vůči spojencům. Není však možné s určitostí říct, odkud záběry skutečně pocházely. Mohly být pořízeny například během irácko-iránské války.

Naneštěstí pro Husajna v Iráku nebyl téměř žádný zahraniční reportér, který by mohl incidenty natočit. Jedním z mála, který zůstal, byl Alfonso Rojo. Byl odvezen do Nadžafu, kde mělo dojít k bombardování civilního obyvatelstva. Odtud napsal, že v okolí nejsou žádná chemická nebo nukleární zařízení. Dodal, že nemohlo jít ani o vadu na raketě. „*Jediné vysvětlení je, že si někdo spletl město*“.⁷¹ Přesně toto Iráčané potřebovali. Jen bylo nutné obstarat zahraniční reportéry s kamerami, protože záběry pořízené a prezentované samotným Irákem byly ve světě automaticky považovány za nedůvěryhodné.⁷²

Když se filmové štáby vrátily do Bagdádu na konci ledna, bylo jisté, že budou mít spoustu materiálu k reportážím. Jejich zápal ale trochu ochladl

⁷⁰ PADAVICH, A. J. (2005): str. 75.

⁷¹ TAYLOR, P. M. (1998): str. 120.

⁷² WILLCOX, D. R. (2005): str. 147.

po tom, co je v hotelu al-Rašíd přivítal al-Džanábí, hlavní cenzor Iráku.⁷³ Instruoval žurnalisty, že čím více budou spolupracovat, tím lépe pro ně. Zakázal získávání informací o poškození strategických pozic, také používání přesných určení poloh. Nakonec přikázal všem, aby veškeré informace a materiály, které nasbírali, nejprve předali jemu, než je odešlou do své centrály. Zpravodaj deníku The Times, Richard Beeston se o požadavcích vyjádřil následovně: *„Bylo jasné od chvíle, kdy jsme dorazili do Bagdádu, že Iráčané vypracovali rozsáhlý systém, navržený tak, aby maximalizoval propagandistickou hodnotu civilních obětí spojeneckého bombardování, zatímco omezoval přístup k běžným Iráčanům, aby zamezil vnějšímu světu hodnotit zdejší názory na válku a režim.“*⁷⁴ V následujících dnech byli novináři doprovázeni na místa zasažená bombardováním, kde došlo k úmrtím civilistů nebo do nemocnic, kde byli ošetřováni ranění.

Žurnalisté se však snažili zajistit si informace i z jiných, než oficiálních zdrojů a nepodřídili se cenzuře úplně. Při další návštěvě Nadžafu napsal Brent Sadler, že tyto prohlídky jsou jednostranně založené a nepodávají žádné zprávy o situaci armády. Všiml si také, že záběry některých rozbořených budov byly použity již dříve. Podařilo se mu i promluvit si s místními, kteří mu řekli, že po dobu dvou předchozích týdnů žádný útok neproběhl. Navzdory tomu se objevovaly další a další obrázky utrpení iráckého obyvatelstva a to značně rozrušilo prezidenta Bushe. Ten stále trval na tom, že bombardování bylo *„fantasticky přesné“* a že jediným důvodem, jak mohlo dojít ke zničení školy nebo nemocnice bylo, že Husajn přemístil velící centra armády do civilních staveb.⁷⁵

⁷³ TAYLOR, P. M. (1998): str. 99.

⁷⁴ tamtéž str. 121.

⁷⁵ tamtéž str. 122.

Beeston si poznamenal do svého osobního diáře: „*Iráčané konečně přivedli k dokonalosti manipulaci tisku díky systému cenzury a kontroly, což zamezilo novinářům získat komplexní náhled na situaci v zemi ... Ačkoliv tyto příběhy tvoří důležitou část zpravodajství z války, novináři nemohli pokládat klíčové otázky, jako například co se odehrává v myslích iráckého vedení a jaké jsou schopnosti ozbrojených sil.*“⁷⁶ Takže navzdory tomu, že novináři mohli při svých cestách po Iráku stále častěji vidět tanky, obrněná vozidla a skládky munice, nemohli o tom podat zprávu. Takový případ popisuje Jeremy Bowen z BBC, který se přihodil, když seděl v automobilu spolu se svým týmem a iráckým dohledem, při běžné obhlídce mimo Bagdád. Za jejich vůz se po cestě připojil transportér, nesoucí raketu SCUD, kterou jen částečně zakrývala plachta. Jeho irácký doprovod se nejdříve zděsil, ale po chvíli se zase uvolnil, když si uvědomil, že BBC to stejně nebude moct ohlásit.⁷⁷

Na konci ledna získala CNN přenosný satelitní vysílač, který mohl odesílat záběry živě do celého světa. Stanice také disponovala dvěma satelitními telefony, pomocí kterých koordinovala přenos videa současně s komentářem. Také byli vybaveni přenosnými elektrickými generátory, protože se nedalo spoléhat na místní dodávky elektřiny, neboť elektrická síť v Iráku byla z velké části zničena spojeneckým bombardováním.⁷⁸

Když se podařilo Richardu Beestonovi vyzpovídat několik iráckých občanů, kteří kritizovali současnou vládu, začlenil tyto rozhovory do svého článku, který chtěl odeslat. Pochopitelně byla kritická část vyškrtuta, když ji podal ke kontrole. O několik dní později článek přeci jen odeslal z Jordánska. Jeho kolegové mu však poté oznámili, že se již do Iráku nesmí

⁷⁶ TAYLOR, P. M. (1998): str. 122–123.

⁷⁷ tamtéž str. 126.

⁷⁸ FINLAN, A. (2003): str. 38.

vrátit, jelikož nedostane vízum. Ostatní novináři, kteří chtěli v Iráku zůstat, si tak vypěstovali jistou míru autocenzury. To bylo samozřejmě výhodou pro Husajnovu propagandu.⁷⁹

5.2 Bunkr A^cámrija

Brzy ráno dne 13. února zasáhly dvě bomby spojenců objekt v Bagdádu, kde se měly zdržovat především ženy a děti. Okamžitě byla zrušena všechna cenzurní opatření a novináři spěchali na místo neštěstí. Ihned po návratu do hotelu odesílali své nahrávky. Když se však dostaly do zpravodajských center, vyvstal problém s jejich odvysíláním. Obsahovaly totiž záběry hroživě poničených těl a mrtvol. Takže se tyto snímky nedostaly na televizní obrazovky ihned.⁸⁰

Peter Arnett zážitek popisoval přes satelitní telefon: „*Máme tady závažnou tragédii. Byli jsme odvezeni do čtvrti A^cámrija na západě Bagdádu, kde byly dva přímé zásahy na civilní protiletectký kryt. Byl to veliký kryt, označený jako kryt, s cedulemi na ulici, které říkaly to samé ... Sami jsme viděli 40 mrtvých, kteří byli vyneseni ven v předchozích hodinách. Byli spáleni k nepoznání. Byly zde ženy a byly zde děti v této skupině ... Je to nejhorší civilní incident, který jsme zatím v Bagdádu viděli.*“⁸¹ Také divákům oznámil, že se neštěstí stalo v civilní čtvrti a že v okolí není žádné vojenské zařízení.⁸² Poté se dostal i do nemocnice, kam byla odvezena těla, kde byl svědkem: „*jedné z nejhrůznějších podívaných, které se mi kdy*

⁷⁹ TAYLOR, P. M. (1998): str. 127.

⁸⁰ tamtéž str. 187-189.

⁸¹ tamtéž str. 189.

⁸² PADAVICH, A. J. (2007): str. 69.

naskytly“. Další zprávy na CNN snížily přepokládaný počet mrtvých z 1 000 na 400.⁸³

Televize ABC měla k problému jiný přístup. Samotná zpráva v jejím vysílání nebyla považována za zvlášť významnou. Spíše naopak, byla jejími reportéry označena za možnou propagandu. V reportáži byly pouze snímky jakési rozbořené stavby z betonu a železa. Dále citovala prezidenta Bushe, který řekl, že oběti na civilistech jsou jen propagandou, připravenou Saddámem Husajnem.⁸⁴ Ačkoliv měla stanice možnost si sama ověřit, zda se jedná o propagandu, nebo doopravdy umírali civilisté, rozhodla se tak neučinit.

První oficiální prohlášení přišlo až za pět hodin po první zprávě od CNN. Přišlo z úst brigádního generála Richarda Neala. Řekl, že se jednalo o armádní bunkr, který fungoval jako velitelské stanoviště. Prý se jednalo o jeden z mnoha, které irácká armáda používala, a který následně spojenecké letectvo zničilo. V posledních dvou týdnech údajně v bunkru značně vzrostla nepřátelská aktivita. Projev zakončil tím, že nemá vysvětlení, proč se v bunkru vyskytovali civilisté. Po dotazech od novinářů vysvětlil, že je možné, že Husajn do bunkru schválně umístil obyčejné lidi, aby tragédii mohl využít ve vlastní prospěch.⁸⁵

I když byly záběry z neštěstí pro televizní publikum značně sestříhané, byly i tak pro diváky šokující. Do této chvíle viděli z války jen dopady bomb, naváděných s chirurgickou přesností. Toto budilo dojem čisté války bez zbytečných obětí, a že úmrtí civilistů je nemožné. Nyní mohli poprvé

⁸³ TAYLOR, P. M. (1998): str. 191.

⁸⁴ KELLNER, D. (1992): str. 298.

⁸⁵ tamtéž

sledovat řady mrtvých, příbuzné, kteří se snaží identifikovat spálená těla a jiné, kteří truchlí nad svojí ztrátou.⁸⁶

Americká administrativa však trvala na tom, že se jednalo o armádní stavbu. Tvrdila, že stavba byla maskovaná, jako armádní objekt, a že již dlouho sledovali prostřednictvím satelitních snímků vojáky, kteří tam vstupovali. Několik reportérů však vystoupilo na střechu objektu a nikde žádnou kamufláž nenašli, byl tam jen písek a štěrk, což také zdokumentovali na kameru. Nenašli ani žádnou komunikační výbavu, nebo jinou armádní výstroj. Pro americkou administrativu bylo totiž důležité udržet názor, že se jedná o čistou válku bez chybných útoků. Podobně jako při aféře s továrnou na dětskou výživu trvala na stanovisku, že se jednalo o stavbu vojenského charakteru, což většina médií věrně opakovala.⁸⁷ Z průzkumu televize ABC vyšlo najevo, že veřejná podpora války po incidentu nijak neklesla.^{88,89} Respondenti byli tázáni, kdo je podle nich zodpovědný za smrt civilistů a pouze 7% označilo americkou armádu.⁹⁰

⁸⁶ PADAVICH, A. J. (2007): str. 70-71.

⁸⁷ KELLNER, D. (1992): str. 298.

⁸⁸ PADAVICH, A. J. (2007): str. 73-74.

⁸⁹ GOWING, N. (1994): str. 10.

⁹⁰ KELLNER, D. (1992): str. 301.

6 POZEMNÍ BOJ

Podle toho, jak západní média oslavovala úspěchy přesných leteckých úderů, by se mohlo zdát, že snad ani pozemní válka v pravém slova smyslu nebude zapotřebí, neboť již nebude proti komu bojovat. Tento scénář byl podporován i kvůli obavě z úmrtí spojeneckých vojáků, která by v přestřelkách jistě nastala. Pozemní boj se stal nakonec nevyhnutelným, i když ofenziva trvala pouhé 4 dny.

6.1 Press pool systém

Dalším označením může být i *newspool* systém, do češtiny volně přeloženo jako systém společných zpráv. Už od počátku nasazení americké armády v Zálivu neměli reportéři přímý přístup k vojákům. Žurnalisté byli tedy armádou rozděleni do skupin, tyto byly odvezeny na místa zvolená taktéž armádou a mohly provádět interview pouze s vojáky, kteří k tomu byli vybráni a rozhovoru museli být přítomni armádní dozorcí.⁹¹ Všechny ostatní zpravodajské organizace mohly získávat informace ze zdrojů těchto skupin.⁹² Pentagon tím zajistil, že reportéři mohli vycházet pouze z armádních informací.⁹³ Novináři, kteří nařízení neuposlechli a vydali se ze základny sami, byli po odhalení zadrženi, někteří dokonce fyzicky napadeni. Reportáže nesměly být odesílány, dokud nebyly odevzdány ke kontrole, která je mohla libovolně pozměnit.⁹⁴ Americkým novinářům nebylo dovoleno použití přenosných satelitních parabol, zatímco Britové je používat mohli. Nezřídka se tak stávalo, že američtí žurnalisté předávali své zprávy jim, aby je odeslali.

⁹¹ BIERNATZKI, W. E. (2003): str. 7.

⁹² BERINSKY, A. J. (2007): str. 989.

⁹³ GRIFFIN, M. (2010): str. 26.

⁹⁴ KELLNER, D. (1992): str. 80.

Takto silná kontrola amerického válečného zpravodajství se objevila poprvé v dějinách. Zřejmě nastala jako reakce na zpravodajství z války ve Vietnamu.⁹⁵ Tam měli novináři volný přístup na bojiště. Americká armáda pak vinila právě média, že byla ke konfliktu příliš kritická, což vedlo k nesouhlasu veřejnosti s válkou.⁹⁶ Značným omezením bylo také, že do tohoto systému byli připuštěni pouze novináři ze Spojených států amerických, Velké Británie a Francie.

Dalším důvodem pro toto kontrolované novinářství byl fakt, že i mnoho amerických vojáků s válkou nesouhlasilo, respektive nesouhlasili se zapojením USA v lokálním konfliktu. Diváci a čtenáři se tak nemohli dozvědět, že sami vojáci v Saúdské Arábii své nasazení zpochybňují. Reportéři, kteří byli k nasazení kritičtí, nedostali přístup k vyššímu vedení. Zatímco ti poslušní dostávali speciální příležitosti a rozhovory.

6.2 Bitva o Chafdží

Ačkoliv válka trvala déle, než koalice zezáчатку předpokládala, Schwarzkopf stále prohlašoval, že vše jde podle plánu. Fakta začala vrhat stín na tvrzení o naprosté přesnosti zbraní, kterými americká armáda disponuje. Schwarzkopf uvedl, že proběhl útok na 36 iráckých letišť a nejméně 9 jich bylo mimo provoz. A k tomu bylo potřeba 1 300 bojových letů.⁹⁷

V noci dne 29. ledna obsadila irácká armáda město Chafdží v Saúdské Arábii. Zřejmě se jednalo o Husajnův pokus zatáhnout spojence do pozemní bitvy, dříve než jeho armádu zničí letecké útoky. Průnik do města

⁹⁵ REESE, S. D. (2004): str. 250.

⁹⁶ KELLNER, D. (1992): str. 81.

⁹⁷ tamtéž str. 269.

proběhl až překvapivě lehce, což bylo pro saúdskou armádu, která město hlídala, velkou ostudou. Její velení však brzy přišlo s vysvětlením. Nepřátelské tanky, které do města přijížděly, měly prý kanóny otočeny na opačnou stranu. Obránci si tedy mysleli, že se přijeli vzdát. Vzápětí se ale věže tanků otočily směrem na město a zahájily palbu. Saúdové a Katařané museli tak své pozice opustit a nechat útočníky, aby oblast převzali.⁹⁸ Zůstali zde jen dva příslušníci americké námořní pěchoty provádějící průzkum, kteří se museli schovat, aby si zachránili život. Vývoj dalších událostí byl však značně matoucí, protože americké armádní velení a jemu poslušná média prezentovali naprosto jiný příběh, než jiná média a pozorovatelé.⁹⁹ Důkazem toho, jak nesourodé zprávy se objevovaly je fakt, že i v rámci jedné televizní stanice (CNN) docházelo k neshodám ve verzích různých korespondentů. Důvodem falešných zpráv byl zřejmě fakt, že celá situace byla politicky citlivá.¹⁰⁰ Velmi aktuální otázkou také bylo, jak je možné, že po tak intenzivní spojenecké vzdušné ofenzivě můžou irácké síly tak snadno proniknout do jiné země a obsadit zde město.

Média poté tlumočila zprávy armádního velení. Mezi touto verzí a skutečností byl však propastný rozdíl. Znovuzískání vlády nad městem mělo být totiž čistě v režii saúdské a katarské armády. Američané prý v boji vůbec nefigurovali.

Později vyšlo najevo, že zapojení amerických jednotek bylo naopak velmi rozsáhlé. Američtí armádní důstojníci se však velmi snažili, aby zveličili bojovou udatnost arabských spojenců. Podle jednoho příslušníka americké námořní pěchoty, který se bojů účastnil, střílely saúdské obrněné transportéry: *„na Iráčany, na nás, na jiné Saúdy, na všechno co se hýbalo i*

⁹⁸ TAYLOR, P. M. (1998): str. 137.

⁹⁹ WILLCOX, D. R. (2005): str. 104.

¹⁰⁰ KELLNER, D. (1992): str. 271.

*na to, co se nehýbalo“.*¹⁰¹ Další ostudou bylo selhání naváděných bomb, které byly použity proti Iráčanům. V průběhu bitvy Pentagon oznámil, že zde padlo 11 amerických vojáků, když jejich obrněná vozidla napadly irácké tanky. Po několika dnech však armáda přiznala, že je zabily americké bomby.^{102,103}

6.3 Dálnice smrti

Když se dala do pohybu pozemní armáda koalice, která měla osvobodit Kuvajt, měli žurnalisté poprvé možnost nafilmovat skutečnou bitvu. Nastal pro ně však neočekávaný problém. Vzhledem k tomu, že vojska postupovala značnou rychlostí, bylo velice obtížné rychle doručit obrazový materiál do centrály. Zprávám někdy trvalo až čtyři dny, než se z fronty dostaly. A rychlost je v žurnalistice, navíc ve válečné, velmi důležitá. Nebylo ani jednoduché samotnou akci zachytit. Americké tanky byly totiž v poušti rychlejší, než terénní vozy, kterými se dopravovali reportéři pod ochranou armády.¹⁰⁴

Jediný kameraman, který se nezodpovídal armádním činitelům, byl Vaughan Smith. Díky tomu, že měl za sebou minulost v britské armádě, podařilo se mu připojit ke granátnickému pluku. Když už nebylo možné pokračovat v této lsti, dokázal se připojit k Američanům, kteří jej dokonce vyslali do boje. Ze střílny „svého“ obrněného transportéru tak mohl nafotit ničení iráckých tanků bez cenzury.¹⁰⁵

¹⁰¹ KELLNER, D. (1992): str. 272.

¹⁰² tamtéž str. 271.

¹⁰³ TAYLOR, P. M. (1998):str. 146.

¹⁰⁴ tamtéž str. 246-247.

¹⁰⁵ tamtéž str. 247-248.

Po osvobození Kuvajtu 26. února se jeho hlavní město naplnilo novináři, kteří dokumentovali zdejší radostnou atmosféru. Kuvajťané mohli konečně vyprávět o útrapách, které zažili v roli rukojmích ve vlastní zemi.¹⁰⁶ Všechny objektivy tak byly daleko od probíhajících bojů. Irácké jednotky se snažily utéci z Kuvajtu po dálnici vedoucí přes město Džahrá^c do Basry.

Velice pomalu se začaly objevovat zprávy o obrovském počtu mrtvých Iráčanů v konvojích, mířících z Kuvajtu.¹⁰⁷ První zmínka o „*dálnici smrti*“ v médiích se objevila dne 1. března na televizní CNN, kde Tom Mintier ukázal záběry z videa, které získal. Iráčané v Kuvajtu před útekem vzali jakékoli vozidlo, aby se mohli dostat zpět do své země. Ale poté, co opustili hlavní město Kuvajt, zaútočili na konvoj spojenci letadly, vrtulníky a dělostřelbou.¹⁰⁸ Když zasáhli začátek kolony, musel zbytek zastavit, což vytvořilo obrovskou dopravní zácpu, na kterou byly vedeny další útoky.¹⁰⁹ Nikdo neměl šanci uprchnout. V koloně byly automobily osobní, nákladní, požární, také autobusy, tanky a obrněné transportéry. Mintier dále v reportáži oznámil, že zde zemřelo mnoho civilistů a není jisté, zda to byli Iráčané, zajatí Kuvajťané, nebo utíkající Palestinci.

Po této úvodní zprávě však všechna média včetně CNN hledala důvody, jak ospravedlnit tento masakr. CNN tak záhy odvysílala názor amerického vojáka, který označil mrtvé za zloděje, protože auta byla podle něho ukradená a plná zcizeného zboží z Kuvajtu a vojenského materiálu.¹¹⁰ Je jisté, že mezi mrtvými bylo mnoho vrahů, mučitelů a zlodějů. Byli tam však i mladí iráčtí branci, kteří v Kuvajtu byli proti své vůli, byli tam kuvajťští zajatci, Palestinci a civilisté. I CBS se snažila zdůvodnit útok.

¹⁰⁶ KELLNER, D. (1992): str. 403-404.

¹⁰⁷ SHEPPARD, E. D. a BAWDEN D. (1997): str. 217-218.

¹⁰⁸ MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. (1992): str. 253.

¹⁰⁹ GRIFFIN, M. (2010): str. 29.

¹¹⁰ NORRIS, M. (1991): str. 235.

Odvysílala rozhovor s Kuvajťanem, který tvrdil, že: „*Dostali, co si zasloužili. Nejsou to lidské bytosti*“. Také se ptali amerického vojáka, který řekl: „*Když vidím škody, které jsme těm chlápkům provedli, skoro to stojí za všechnen čas, co jsme tu strávili.*“¹¹¹ Později se také ukázalo, že byla i další místa, kde na konvoj Američané zaútočili.¹¹²

Média ve Velké Británii však byla k problému kritičtější. BBC oznámila, že vozidla v konvoji byla v naprosté většině civilní, a že se tam nacházelo jen velmi málo tanků. To vyvolalo otázku, zde se opravdu jednalo o legitimní cíl k útoku. Také se pozastavila nad použitím tříštivých bomb, které se nad místem dopadu rozdělí na mnoho malých bomb a tak pokryjí větší prostor. Reportér Stephen Sackur byl zaskočen rozsahem útoku. Podotkl, že „*žalostné zbytky*“ Husajnovy armády nemohly znamenat žádnou hrozbu, a že by se vojáci sami vzdali, kdyby měli tu možnost.¹¹³ Richard Dowden, pracující pro londýnský deník Independent v televizním rozhovoru popisoval, že viděl, jak se některé nákladní vozy dostaly při útoku ze zácpy a snažily se ujet pouští. Když i je Američané sestřelili, pokusily se jejich posádky utéci pěšky. Ale ani tito lidé nebyli ušetřeni, piloti je našli a zabili.¹¹⁴

Naneštěstí pro jakékoliv potenciální vyšetřování brzy dorazily saúdské jednotky, které všechny mrtvé posbíraly, vykopaly masové hroby a do nich je uložily. Pouze na CNN se objevila krátká zpráva o pohřbívání mrtvých. Postupně se média o případ přestala zajímat, byl však obecně veřejností považován za vítězný boj.¹¹⁵

¹¹¹ KELLNER, D. (1992): str. 405.

¹¹² SHEPPARD, E. D. a BAWDEN D. (1997): str. 217.

¹¹³ KELLNER, D. (1992): str. 406.

¹¹⁴ tamtéž str. 407.

¹¹⁵ tamtéž str. 408.

7 ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo seznámit čtenáře s několika vybranými událostmi, které se odehrály za války v Zálivu, která se odehrávala na přelomu let 1990 a 1991. Mnohé z nich totiž byly médií prezentovány jinak, než tomu bylo ve skutečnosti. Velká západní korporátní média jsou totiž mnohdy pod vlivem vlády nebo jiného subjektu. Nepokoušel jsem se popisovat průběh války chronologicky a spíše se soustředil na konkrétní případy, ve kterých se média a vlády snažily zakrýt nelichotivé skutečnosti. Naznačil jsem funkci systémů, pomocí kterých vlády Spojených států amerických a Iráku manipulovaly s fakty. Nečekaně se systémy do značné míry podobaly a k radosti svých tvůrců většinou i uspokojivě fungovaly.

Rozebral jsem důvody, které vedly Saddáma Husajna k okupaci jiné země. Stejně tak i důvody, proč do konfliktu vstoupily Spojené státy americké. Popsal jsem, jak se vláda pokoušela získat obecnou podporu veřejnosti. Také musela získat povolení Saúdské Arábie, na jejíž území měl proběhnout obrovský výsadek spojeneckých vojsk.

Výsledkem práce jsou poznatky, které jsem získal při porovnávání reakcí korporátních médií, vyjádření vlády, armády a nezávislých reportérů a pozorovatelů. V naprosté většině se reakce opravdu lišily, v některých případech až diametrálně. Dobrým příkladem je zničení protiletectvého krytu A^cámrija v Bagdádu. Zatímco podle americké vlády, armády a většiny médií se jednalo s jistotou o vojenskou základnu, podle místních pozorovatelů a přítomných novinářů zase o čistě civilní kryt.

Věnoval jsem se i událostem, které se staly pro válku symbolickými a snažil více rozebrat jejich příčiny a důsledky. Došel jsem tak k závěru, že za úmrtí ptáků v důsledku ropné katastrofy není vina pouze Saddáma Husajna, a že značná část viny leží i na spojencích. Na dálnici smrti

neumírali pouze vrazi, násilníci a zloději, ale i civilní rukojmí a zahraniční pracovníci. Raketový systém Patriot nebyl dokonalým ochráncem nebe, naopak zapříčinil smrt dalších lidí.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

8.1 Monografie

MOWLANA, H., GERBNER G. a SCHILLER H. *Triumph of the image: the media's war in the Persian Gulf : a global perspective*. Boulder: Westview Press, 1992.

WILLCOX, D. R. *Propaganda, the press and conflict: the Gulf War and Kosovo*. London: Routledge, 2005.

MACARTHUR, J. R. *Second front: censorship and propaganda in the 1991 Gulf War*. Berkeley: University of California Press, 2004.

HUTCHINSON, W. *Media, government and manipulation: the cases of the two Gulf Wars*. Perth: Security Research Centre, 2008.

REESE, S. D. *Militarized journalism: Framing dissent in the Gulf Wars*. In *Reporting War: Journalism in Wartime*. New York: Routledge, 2004.

TAYLOR, P. M. *War and the media: propaganda and persuasion in the Gulf War*. Manchester: Manchester University Press, 1998.

ARKIN, W. M., DURRANT D. a CHERNI M. *On Impact: modern warfare and the environment: a case study of the Gulf War*. Greenpeace, 1991.

JOWETT, G. S. a O'DONNELL V. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2012.

GERBNER, G. *Instant History, Image History: Lessons from the Persian Gulf War*. In *Images in Language, Media and Mind*. Urbana: National Council of Teachers of English, 1994.

PADAVICH, A. J. *Perceptions of an Air Campaign: the 1991 Persian Gulf War as portrayed by major American print media sources*. Manhattan, Kansas. 2007. Diplomová práce. Kansas State University.

HUBBLE, J. D. *IF YOU BUILD IT, THEY WILL COME: Applying the Lessons of Collective Action Theory to the 1991 Persian Gulf War*. Québec. 2010. Diplomová práce. Université Laval.

GOWING, N. *Real Time Television Coverage of Armed Conflicts and Diplomatic Crises: Does it Pressure or Distort Foreign Policy Decisions*. Harvard: The Joan Shorenstein Center, 1994.

8.2 Periodika

CORDELIAN, W. Television Reporting of the Gulf War. *Communication research trends*. Centre for the Study of Communication and Culture, 1992, 12(2).

BIERNATZKI, W. E. War and Media. *Communication research trends*. Centre for the Study of Communication and Culture, 2003, 22(3).

YETIV, S. A. Groupthink and the Gulf Crisis. *British Journal of Political Science*. Cambridge University Press, 2003, 33(3).

BERINSKY, A. J. Assuming the Costs of War: Events, Elites, and American Public Support for Military Conflict. *The Journal of Politics*. Cambridge University Press, 2007, 69(4).

ALLEN, B., O'LOUGHLIN P., JESPERSON A. a SULLIVAN J. L. The Media and the Gulf War: Framing, Priming and the Spiral of Silence. *Polity*. Palgrave Macmillan Journals, 1994, 27(2).

SHEPPARD, E. D. a BAWDEN D. More news, less knowledge? An information content analysis of television and newspaper coverage of the Gulf War. *International Journal of Information Management*. Elsevier Ltd, 1997, 17(3).

FETTER, S., LEWIS G. L. a GRONLUND L. Why were Casualties so low?. *Nature*. Nature Publishing Group, 1993, 361.

LIBERMAN, P. An Eye for an Eye: Public Support for War Against Evildoers. *International Organization*. Cambridge University Press, 2006, 60(3).

HALLIDAY, F. The Gulf War 1990-1991 and the study of international relations. *Review of International Studies*, 1994, 20(2).

GRIFFIN, M. Media images of war. *Media, War & Conflict*. Sage Publications, 2010, 3(1)

SEACOR, J. E. Environmental Terrorism: Lessons from the Oil Fires of Kuwait. *American University International Law Review*, 1994, 10(1).

NORRIS, M. Military Censorship and the Body Count in the Persian Gulf War. *Cultural Critique*. University of Minnesota Press, 1991, 19.

8.3 Internetové zdroje

GULF WAR DOCUMENTS: *Meeting between Saddam Hussein and Ambassador to Iraq April Glaspie* [online]. [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.globalresearch.ca/gulf-war-documents-meeting-between-saddam-hussein-and-ambassador-to-iraq-april-glaspie/31145>

WAR ON IRAQ: *A Lesson In U.S. Propaganda*. [online]. [cit. 2014-04-07]. Dostupné z:

http://www.alternet.org/story/14877/a_lesson_in_u.s._propaganda

Persian Gulf War Illnesses Task Force: *Khamisiyah: A Historical Perspective on Related Intelligence*. [online]. [cit. 2014-04-12]. Dostupné z:

http://www.fas.org/irp/gulf/cia/970409/cia_wp.html

9 RESUMÉ

War and the media is summary of the most controversial events of the Gulf War. It focuses on events, which were covered differently by the mainstream media, the US government, media in Iraq, Iraqi government and independent journalists. It is sometimes easy to understand intentions of these groups.

Western mainstream media and US government attempted to promote massive buildup of coalition army on land of Saudi Arabia at first. Than they tried to cover up some unfortunate incidents during the war, because public opinion is powerful weapon.

On the other hand Iraqi government and its media focused on promoting of heavy civilian casualties among Iraqi people. They also paraded prisoners of war on their national TV, which backfired greatly. Because of this even more people all around the world wanted Hussein to fall.

Only handful of journalists tried to find the truth regardless of what official sources say. Unfortunately it was difficult task. It was not allowed to travel alone under US administration neither under Iraqi. It was also forbidden to speak with random soldiers or civilians.